

en faran envellir les pàgines. Pel nostre compte podem dir que *ALMA* representa un progrés sobre l'obra de Bruce, quant a resultats. Però hi ha encara molta tasca per fer. De molts textos calen noves edicions, i és possible que quan les tindrem, algunes qüestions es veuran més clares o s'orientaran vers millors solucions que les actuals. El Prof. Loomis parla en el pròleg de les nombroses contradiccions que hi ha en aquesta literatura. Això és cert. Però aquestes contradiccions s'explicaran millor podent-se refer processos d'elaboració literària. No hi ha cap dubte que l'estudi dels manuscrits existents i de la transmissió d'aquestes obres pot aclarir molts punts. Si sóc quelcom escèptic sobre la possibilitat d'avançar gaire en matèria d'origens, car és poc probable que es descobreixin nous fets, sóc molt més optimista pels resultats que pugui portar-nos el millor estudi dels textos existents, mitjançant edicions que hagin pres en consideració tota la complicada tradició manuscrita i l'abundosa quantitat de modificacions i interpolacions que han sofert aquestes obres.

Pere BOHIGAS

JOSÉ SIMÓN DÍAZ: *Bibliografía de la literatura hispánica*. Madrid, Instituto Miguel de Cervantes (CSIC). Vols. I (1950, 2.ª ed. 1960), II (1951), III (1953), IV (1955), V (1958), VI (1961). xxxvi + 750 pàgs., xii + 390 pàgs., xiv + 1272 pàgs., x + 318 pàgs., 802 pàgs., xvi + 940 pàgs.

L'aparició d'una *Bibliografía* sempre és un fet a remarcar, i més si es refereix a un camp tan poc estudiat com l'hispanic; per això és digna d'elogis la decisió de l'Instituto Miguel de Cervantes del CSIC i del cap de la seva Secció de Literatura, Prof. Joaquín de Entrambasaguas, d'encomanar al Dr. José Simón Díaz, especialista en bibliografia, la redacció d'una obra exhaustiva, que havia d'incloure tot el que ha estat publicat sobre literatura castellana — espanyola i hispano-americana —, catalana, gallega i basca (de bell antuvi ja advertim la falta de la literatura portuguesa, tan hispànica com les altres). La preparació de l'obra començà el 1948, i des del 1950 al 1961 han aparegut sis volums (el primer dels quals comentem ja en segona edició, corregida i augmentada).

El pla de l'obra és força ambiciós. Comprèn les cinc parts següents: I. Fonts generals: a) obres històrico-crítiques de conjunt, b) repertoris bibliogràfics. II. Literatura castellana: a) Èdat mitjana, b) Segles d'Or, c) Segle XVIII, d) Segle XIX, e) Segle XX. III. Literatura catalana. IV. Literatura gallega. V. Literatura basca. D'aquest projecte immens hi ha fins ara publicada la primera part, i hom es troba al començament de la segona. El primer volum, que conté un pròleg excessivament encomiàstic del professor Entrambasaguas (pàgs. xi-xxi) i una introducció *galeata* del Sr. Simón Díaz (pàgs. xxiii-xxxv), és dividit en quatre parts, corresponents a les quatre literatures estudiades, de totes les quals hom cita les històries de la literatura, les col·leccions de textos, les antologies, les monografies i les relacions amb d'altres literatures; els capítols són subdividits, excessivament potser, i hi és donada, al costat de la cèdula bibliogràfica, una relació de les recensions conegudes pel collector; al final hi ha uns índexs onomàstic, de biblioteques citades i general.

El volum segon és dedicat als estudis bibliogràfics de caràcter general. Aquesta part, a diferència de la resta de l'obra, té un caràcter selectiu i provisional. Hom cita les bibliografies de bibliografies (pàgs. 5-8); les bio-bibliografies generals de literatura (pàgs. 15-25) i de literatura i d'altres matèries (pàgines 27-53); les bio-bibliografies especials, per temes (pàgs. 59-90), per llocs d'impressió (pàgs. 93-260) i per característiques personals; els índexs de publicacions periòdiques (pàgs. 299-308); les obres referents a història de la impremta (pàgs. 313-329), i els catàlegs de biblioteques diverses (pàgs. 335-337). Al final hi ha addicions a les bio-bibliografies especials (pàgs. 341-343), i index d'autors, de llocs d'impressió, de matèries, de biblioteques i general.¹

El volum tercer és dedicat a l'Edat mitjana castellana, amb inclusió del segle xv. Cita les fonts generals (pàgs. 3-33) i, successivament, les obres referents al segle xi (pàg. 37); al segle xii: poesia (pàgs. 41-77) i teatre (pàgines 81-84); al segle xiii: poesia (pàgs. 87-124) i prosa (pàgs. 125-200); al segle xiv: fonts generals (pàg. 205), poesia (pàgs. 207-241) i prosa (pàgines 243-279). En arribar al segle xv són citades les fonts generals (pàgs. 283-299), els Cançoners (pàgs. 301-509) i els Romancers (pàgs. 511-645). A les pàgines 647-783 és fet un catàleg per ordre alfabètic de tots els poetes coneguts, la utilitat del qual és molt discutible, tenint en compte que l'ordre alfabètic ja és als índexs finals. Igualment per ordre alfabètic són anotades les obres de teatre (pàgs. 785-823) i les de prosa (pàgs. 825-958); a les pàgs. 959-1044 hi ha un catàleg dels *libros de caballerías* castellans.²

Els volums següents són dedicats al Segle d'Or de la literatura espanyola (segles xvi i xvii). El volum quart cita les obres generals (pàgs. 3-334), i comença el catàleg d'autors per ordre alfabètic, sense distinció de gèneres ni d'èpoques, que va d'ABAD a AJOFRÍN, continuant en els volums cinquè i sisè (ÁLABA-ARGUMEDO i ARIA-BUYZO, respectivament).

Evidentment, l'esforç fet per Simón Díaz és immens, però l'obra és massa ambiciosa per a poder ésser feta amb relativa perfecció per un home sol. No és ja solament la mateixa complicació de l'estructura de l'obra, que en fa el maneig difícil, ans també la vastitud dels camps tractats, en tots els quals Simón Díaz no és especialista, la qual cosa fa que, a més de les omissions — impossibles d'evitar en un tipus de treball com aquest, però molt accentuades en alguns casos, en els quals hauria bastat la consulta de la *RFE*, de la *NRFH* o d'*ER* — i de les falles d'ordre metodològic,⁴ hi hagi una sèrie

1. Veg. també les addicions de José SIMÓN DÍAZ, *Bibliografía de la literatura hispánica* (*Adiciones a los tomos I, II y III*) (Madrid 1954), 75-85.

2. Cal tenir en compte les addicions de les pàgs. 1047-1060 i les de J. SIMÓN DÍAZ, *Bibliografía*, citat abans, 89-104. [Cf. infra, pàg. 203.]

3. Pensem, per exemple, en les recensions de la *Història de la literatura catalana* de Ruiz i Calonja, o en els llibres de Rafael Tasis sobre la novel·la catalana. És realment incomprensible que hom no citi els articles sobre literatura popular gallega de la revista «Douro-Litoral», o que prescindeixi d'antologies de la poesia catalana, com la de Joan Triadó, publicada a Oxford, o la de Fernando Gutiérrez. Seria útil que algú fes una relació d'addicions, que no seria poc important pel que fa referència a la literatura catalana i a la gallega, i menys abundosa, tot i que seria llarga, per a la castellana.

4. No comprenem, per exemple, moltes de les subdivisions de les obres generals, sobretot les que fan referència a *temes*, inútils tal com ens són presentades actualment. Per què ha separat el Sr. Simón Díaz les obres titulades *Romancers*, de tradi-

d'errades, molt importants algunes d'elles.⁵ Creiem que si el Sr. Simón Díaz s'assegurava la col·laboració d'un equip d'especialistes de cada matèria l'obra guanyaria en riquesa i perfecció, o bé si sabia limitar-se als camps indubtablement millor coneguts per ell, podríem disposar d'una bibliografia sens dubte menys extensa, però certament més aprofundida i de major vàlua científica.

Josep MASSOT i MUNTANER

RAMÓN MENÉNDEZ PIDAL: *Poesía árabe y poesía europea, con otros estudios de literatura medieval*. [Madrid], Espasa-Calpe, S. A., [1941]. 212 pàgs. («Colección Austral», 190).¹ — *Castilla: la tradición, el idioma*, Tercera edició. [Madrid], Espasa-Calpe, S. A., [1955]. 230 pàgs. («Colección Austral», 501). — *Tres poemas primitivos: Elena y María. «Roncesvalles». Historia Troyana Polimétrica*. [Buenos Aires], Espasa-Calpe, S. A., [1948]. 148 pàgs. («Colección Austral», 800). — *De primitiva lírica española y antigua épica*. [Buenos Aires], Espasa-Calpe, S. A., [1951]. 162 pàgs. («Colección Austral», 1051). — *Los españoles en la literatura*. Buenos Aires, Espasa-Calpe Argentina, S. A., [1960]. 146 pàgs. («Colección Austral», 1271). — *Los godos y la epopeya española. «Chansons de geste» y baladas nórdicas*. [Madrid], Espasa-Calpe, S. A., [1956]. 256 pàgs. («Colección Austral», 1275). — *España, eslabón entre la Cristiandad y el Islam*. Madrid, Espasa-Calpe, S. A., [1956]. 168 pàgs. («Colección Austral», 1280).

L'Editorial Espasa-Calpe ha tingut l'encert d'encabir en els volums de la seva excellent *Colección Austral* una sèrie d'articles dispersos — i àdhuc de llibres sencers —² de Ramón Menéndez Pidal, la qual cosa en permet la consulta còmodament, a més de constituir una bona aportació a l'augment de la cultura dels lectors hispànics (si hem de tenir en compte el nombre d'edicions que s'han fet d'algunes d'aquestes obres). Les edicions són fetes amb l'escripulositat pròpia de Menéndez Pidal, amb indicació del lloc on foren publicats abans els treballs recollits i de les modificacions efectuades, i conserven sempre un to erudit, el qual no impedeix el caràcter amè de la majoria dels estudis. Ací tenim el propòsit de donar compte sumàriament d'alguns d'aquests reculls miscellanis referents més aviat a la literatura anterior al segle XVI.³

ció oral, de la resta d'obres de literatura popular? Cal tenir en compte que el títol indica molt poc, i tant els *Cançoners* com els *Romancers* són, en definitiva, reculls de tipus folklòric, i fóra absurd pretendre de vincular-los al segle xv. Els llibres de cavalleries, fóra millor de passar-los al segle xvi.

5. Veg. ANTONIO RODRÍGUEZ-MOÑINO, *Ediciones falsas y supuestas de la Flor de Romances (1575-1598)*, «Homenaje a J. A. Van Praag» (Amsterdam 1956), 97-100. Observem, pel nostre compte, la inclusió del *Cançonero de Madrid* reunit per Pilar Díez dins el grup de literatura popular (núm. 2147 del vol. I), o la de cançons algereses sota l'epígraf de *Cerdanya* (núm. 5543 del mateix volum). [Cf. infra, pàg. 203.]

1. A la coberta: *Poesía árabe y poesía europea*.

2. Per exemple: *Flor nueva de romances viejos, Poesía juglaresca y juglares, Estudios literarios*, etc.

3. D'altres volums que cal tenir en compte són, per exemple, *Los romances de América y otros estudios, De Cervantes y Lope de Vega, La lengua de Cristóbal Colón, El P. Las Casas y Vitoria, con otros temas de los siglos XVI y XVII*, etc.